

The Golan Heights and the Nation of Israel

In the News

Donald J. Trump @realDonaldTrump · Mar 21

After 52 years it is time for the United States to fully recognize Israel's Sovereignty over the Golan Heights, which is of critical strategic and security importance to the State of Israel and Regional Stability!

 30K 39K 161K

UNRHC VOTED 26-16 AGAINST ISRAEL'S 'OCCUPATION' OF THE GOLAN HEIGHTS

UNRHC VOTED 26-16 AGAINST ISRAEL'S 'OCCUPATION' OF THE GOLAN HEIGHTS THE PRESCHEDULED VOTE, COME JUST ONE DAY AFTER THE US PRESIDENT DONALD TRUMP SAID THE UNITED STATES WOULD RECOGNIZE ISRAELI SOVEREIGNTY ON THE GOLAN.

BY TOVAH LAZAROFF MARCH 22, 2019 17:06

The United Nations Human Rights Council voted 26-16 to condemn Israel's "occupation" of the Golan Heights, which was captured from Syria during the Six-Day War in 1967.

The prescheduled vote, came just one day after the [US President Donald Trump](#) said the United States would recognize Israeli sovereignty on the Golan. Israel annexed the Golan in 1981. Trump's comments make the United States the first country to recognize that annexation.

On the Map

In Jewish History and Halacha

The Promised Land

1. Bereishis 15:18-21 - Bris Bein Habesarim

יט אֶת-הַקֵּינִי, וְאֶת-הַקַּדְמוֹנִי, וְאֶת-הַקְדְּמוֹנִי.	19 the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,
כ וְאֶת-הַחִיטִּי וְאֶת-הַפְּרִזִּי, וְאֶת-הַרְפָּאִים.	20 and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,
כא וְאֶת-הָאֱמֹרִי, וְאֶת-הַכְּנַעֲנִי, וְאֶת-הַגִּרְגָּשִׁי, וְאֶת-הַיְבוּסִי. {ס}	21 and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.' {S}

Borders of the Land of Israel

2. Bamidbar 34:7-12

ז וְזֶה-יְהִי־לְכֶם, גְּבוּל צָפוֹן: מִן-הַיָּם, הַגָּדֹל, תִּתְּאוּ לְכֶם, הַר הָהָר.	7 And this shall be your north border: from the Great Sea ye shall mark out your line unto mount Hor;
ח מֵהַר הָהָר, תִּתְּאוּ לְבֵא חַמַּת; וְהָיוּ תוֹצְאוֹת הַגְּבֹל, צֵדָדָה.	8 from mount Hor ye shall mark out a line unto the entrance to Hamath; and the goings out of the border shall be at Zedad;
ט וַיֵּצֵא הַגְּבֹל זִפְרוֹןָה, וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו חֲצַר עֵינָן; זֶה-יְהִי־לְכֶם, גְּבוּל צָפוֹן.	9 and the border shall go forth to Ziphron, and the goings out thereof shall be at Hazar-enan; this shall be your north border.
י וְהִתְּאוּיְתֶם לְכֶם, לְגְבוּל קְדָמָה, מִחֲצַר עֵינָן, שֶׁפְּמָה.	10 And ye shall mark out your line for the east border from Hazar-enan to Shepham;
יא וַיֵּרֵד הַגְּבֹל מִשֶּׁפְּמָה הַרְבֵּלָה, מִקְדָּם לְעֵינָן; וַיֵּרֵד הַגְּבֹל, וּמַחָה עַל-כְּתֵף יָם-כִּנְרֵת קְדָמָה.	11 and the border shall go down from Shepham to Riblah, on the east side of Ain; and the border shall go down, and shall strike upon the slope of the sea of Chinnereth eastward;
יב וַיֵּרֵד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה, וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו יָם הַמֶּלַח; זֹאת תְּהִיָּה לְכֶם הָאָרֶץ לְגְבוּלְתֶּיהָ, סָבִיב.	12 and the border shall go down to the Jordan, and the goings out thereof shall be at the Salt Sea; this shall be your land according to the borders thereof round about.'

SEE FIGURES 1 AND 2 AND 5

Ever HaYarden

3. Devarim 3:8-14

ח וְנָקַח בְּעֵת הַהוּא, אֶת-הָאָרֶץ, מִיַּד שְׁנֵי מְלָכֵי הָאֱמֹרִי, אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן--מִנְחַל אַרְנוֹן, עַד-הַר חֶרְמוֹן.	8 And we took the land at that time out of the hand of the two kings of the Amorites that were beyond the Jordan, from the valley of Arnon unto mount Hermon--
ט צִידְנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן, שִׁרְיוֹן; וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ-לוֹ שֵׁנִיר.	9 which Hermon the Sidonians call Sirion, and the Amorites call it Senir--
י כָּל עָרֵי הַמִּישֹׁר, וְכָל-הַגְּלָעַד וְכָל-הַבָּשָׁן, עַד-סַלְכָה, וְאֶדְרֵי--עָרֵי מַמְלַכַת עוֹג, בְּבָשָׁן.	10 all the cities of the plain, and all Gilead, and all Bashan, unto Salcah and Edrei, cities of the kingdom of Og in Bashan.--

יא כי רק-עוג מלך הבשן, נשאר מיתר הרפאים--הנה ערשו ערש ברזל, הלה הוא ברבת בני עמון: תשע אמות ארפה, וארבע אמות רחבה--באמת-איש.	11 For only Og king of Bashan remained of the remnant of the Rephaim; behold, his bedstead was a bedstead of iron; is it not in Rabbah of the children of Ammon? nine cubits was the length thereof, and four cubits the breadth of it, after the cubit of a man.--
יב ואת-הארץ הזאת ירשנו, בעת ההוא; מערער אשר-על-נחל ארנון, וחצי הר-הגלעד ועריו--נתתי, לראובני ולגדי.	12 And this land we took in possession at that time; from Aroer, which is by the valley of Arnon, and half the hill-country of Gilead, and the cities thereof, gave I unto the Reubenites and to the Gadites;
יג ויתר הגלעד וכל-הבשן, ממלכת עוג--נתתי, לחצי שבט המנשה: כל חבל הארגב לכל-הבשן, ההוא יקרא ארץ רפאים.	13 and the rest of Gilead, and all Bashan, the kingdom of Og, gave I unto the half-tribe of Manasseh; all the region of Argob--all that Bashan is called the land of Rephaim.
יד יאיר בן-מנשה, לקח את-כל-חבל ארגב, עד-גבול הגשורי, והמעכתי; ויקרא אתם על-שמו את-הבשן חות יאיר, עד היום הזה.	14 Jair the son of Manasseh took all the region of Argob, unto the border of the Geshurites and the Maacathites, and called them, even Bashan, after his own name, Havvoth-jair, unto this day.--

4. Devarim 4:41-43

מא אז יבדיל משה שלש ערים, בעבר הירדן, מזרחה, שמש.	41 Then Moses separated three cities beyond the Jordan toward the sunrising;
מב לנס שמה רוצח, אשר ירצח את-רעהו בבלי-דעת, והוא לא-שנא לו, מתמל שלשם; ונס, אל-אחת מן-הערים האל-וּחִי.	42 that the manslayer might flee thither, that slayeth his neighbour unawares, and hated him not in time past; and that fleeing unto one of these cities he might live:
מג את-בצר במדבר בארץ המישור, לראובני; ואת-ראמת בגלעד לגדי, ואת-גולן בבשן למנשי.	43 Bezer in the wilderness, in the table-land, for the Reubenites; and Ramoth in Gilead, for the Gadites; and Golan in Bashan, for the Manassites.

Why the discrepancy?

Ramban, Bamidbar 21:21

אבל משה היה יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים והיה חפץ שיהיה כל כבושם מעבר לירדן והלאה שיהיה מושבם יחד ושהיא הארץ הטובה אשר היא זבת חלב ודבש הלא תראה שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא היה מניח שם אדם אלא שתהיה לחרבה וכן שנוי בספרי (תבא רצט) לתת לך פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך ועוד אמרו רבותינו (במדב"ר ז ח) בעשר קדושות שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכון השכינה וכן נראה בכתוב שאמר (יהושע כב יט) ואך אם טמאה ארץ אחזתכם וגו' ולא שלחו אל עוג דברי שלום כי הוא כאשר ראה כי הכו את סיחון יצא לקראתם למלחמה:

SEE FIGURE 3

Yehoshua's Conquest

5. Yehoshua 13:1, 12-13

א ויהושע זקן, בא בימים; ויאמר יהוה אליו, אתה זקנתה באת בימים, והארץ נשארה הרבה-מאד, לרשתה.	1 Now Joshua was old and well stricken in years; and the LORD said unto him: 'Thou art old and well stricken in years, and there remaineth yet very much land to be possessed.
יב כל-ממלכות עוג בבשן, אשר-מלך בעשתרות ובאדרעי: הוא נשאר מיתר הרפאים, ויכם משה וירשם.	12 all the kingdom of Og in Bashan, who reigned in Ashtaroth and in Edrei--the same was left of the remnant of the Rephaim--for these did Moses smite, and drove them out.
יג ולא הורישו בני ישראל, את-הגשורי ואת-המעכתי; וישב גשור ומעכת בקרב ישראל, עד היום הזה.	13 Nevertheless the children of Israel drove not out the Geshurites, nor the Maacathites; but Geshur and Maacath dwelt in the midst of Israel unto this day.

SEE FIGURE 4

Dan's Expedition

6. Shoftim 18:26-29

כו וילכו בני-דן, לדרךם; וירא מיכה, כי-חזקים המה ממנו, ויפן, וישב אל-ביתו.	26 And the children of Dan went their way; and when Micah saw that they were too strong for him, he turned and went back unto his house.
כז והמה לקחו את אשר-עשה מיכה, ואת-הכהן אשר היה-לו, ויבאו על-ליש על-עם שקט ובטח, ויכו אותם לפי-חרב; ואת-העיר, שרפו באש.	27 And they took that which Micah had made, and the priest whom he had, and came unto Laish, unto a people quiet and secure, and smote them with the edge of the sword; and they burnt the city with fire.
כח ואין מציל כי רחוקה-היא מצידון, ודבר אין-להם עם-אדם, והיא, בעמק אשר לבית-רחוב; ויבנו את-העיר, וישבו בה.	28 And there was no deliverer, because it was far from Zidon, and they had no dealings with any man; and it was in the valley that lieth by Beth-rehob. And they built the city, and dwelt therein.
כט ויקראו שם-העיר, דן, בשם דן אביהם, אשר יולד לישראל; ואולם ליש שם-העיר, לראשנה.	29 And they called the name of the city Dan, after the name of Dan their father, who was born unto Israel; howbeit the name of the city was Laish at the first.

SEE FIGURE 6

David's Conquest

7. II Shmuel 8:3-6

ג ויך דוד, את-הדדעזר בן-רחב מלך צובה, בלכתו, להשיב ידו בנהר- (פרת).	3 David smote also Hadadezer the son of Rehob, king of Zobah, as he went to establish his dominion at the river Euphrates.
ד וילכד דוד ממנו, אלף ושבע-מאות פָּרָשִׁים, ועשרים אלף, איש רגלי; ויעקר דוד את-כל-הרכב, ויותר ממנו מאה רכב.	4 And David took from him a thousand and seven hundred horsemen, and twenty thousand footmen; and David houghed all the chariot horses, but reserved of them for a hundred chariots.
ה ותבא, ארם דמשק, לעזר, להדדעזר מלך צובה; ויך דוד בארם, עשרים-ושנים אלף איש.	5 And when the Arameans of Damascus came to succour Hadadezer king of Zobah, David smote of the Arameans two and twenty thousand men.

SEE FIGURE 7

Background:

8. Talmud Bavli, Avodah Zarah 20b-21a has a machlokes as to whether kivsh yachis is Kivush Doraysa or Kivush Derabonon.

מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות ובחול"ל מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר (דברים ז, כו) לא תביא תועבה אל ביתך ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו:

What was deficient?

9. Rashi, ad loc: Lacking Nevuah and all of Israel together.

סוריא - ארם צובה וסמוכה לארץ ישראל וכיבשה דוד וחיברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא ששים ריבוא וקרי ליה כיבוש יחיד:

What is the Halacha regarding the areas?

10. Rambam, Hilchos Terumos 1:2-3 - Paskins it is only kivush yachid and therefore Terumos and Maaseros are only Miderabonon there.

ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכבשן מלך ישראל או נביא מדעת רב ישראל וזהו הנקרא כבוש רבים. אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפלו מן הארץ שנתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות. ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו:

ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכבשן מלך ישראל או נביא מדעת רב ישראל וזהו הנקרא כבוש רבים. אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפלו מן הארץ שנתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות. ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו:

11. Rambam Shabbos 6:11 - For Yishuv Eretz Yisrael it is like Israel

הלוקח בית בארץ ישראל מן הנכרי מתר לו לומר לנכרי לכתב לו שטר בשבת. שאמירה לנכרי בשבת אסורה מדבריהם ומשום ששוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה. וכן הלוקח בית מהם בסוריא, שסוריא כארץ ישראל לדבר זה:

Not clear if this area 'Surya' was the Golan. If it wasn't part of Ever Hayarden then yes, if it wasn't then this sugya is only for further North in the Syria area today.

Period of Second Mikdash

SEE FIGURE 8

12. Mishna, Shvi'is 6:1

שלוש ארצות לשביעית. כל שהחזיקו עולי בבל, מארץ ישראל ועד כזיב, לא נאכל ולא נעבד. וכל שהחזיקו עולי מצרים, מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, נאכל, אבל לא נעבד. מן הנהר ומאמנה ולפנים, נאכל ונעבד:

There are three regions in regard to the Sabbatical [laws]. All [land] that was controlled by those who came up from Babylon, [that is,] from the Land of Israel until Kiziv, [its produce] may not be eaten and [it] may not be cultivated. And all [land] that was controlled by those who came up from Egypt, [that is,] from Kiziv until the river and until Amanah, [its produce] may be eaten, but [it] may not be cultivated. From the river and from Amanah and further, [its produce] may be eaten and [it] may be cultivated.

13. Mishna Torah, Hilchos Terumos 1:5-9

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדשה ראשונה כיון שגלו בטלה קדשתן. שקדשה ראשונה לפי שהיתה מפני הכבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדשה קדשה שניה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית. ורבנו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל. והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות:

The part of Eretz Yisrael that was occupied by those who had come up from Egypt received the first consecration, which ceased to be as soon as they were exiled. The first consecration, resulting from the mere conquest, applied only for the time being [while inhabited and ruled by Israelites] and not for the future. As soon as the returned exiles came up and occupied part of the land, they consecrated it a second time with a sanctity lasting forever, both for the time being and the future. They retained, however, certain laws which had been operative in the places occupied by those who had come up from Egypt and unoccupied by those who arrived from Babylonia. These were not exempted from heave-offerings and tithes, so that the poor might rely on them during the sabbatical year.—

נמצא כל העולם לענין מצות התלויות בארץ נחלקת לשלש מחלוקות. ארץ ישראל. וסוריא. וחוצה לארץ. וארץ ישראל נחלקת לשנים. כל שהחזיקו עולי בבל חלק אחד. וכל שהחזיקו עולי מצרים בלבד חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת לשנים. ארץ מצרים וישנער ועמון ומואב המצות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים. ושאר הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן:

Hence, the entire world is divisible into three classifications: Eretz Yisrael, Syria, and the Diaspora. Eretz Yisrael, in turn, is divisible into two parts: the one which was occupied by the returned exiles from Babylonia, and the second which was occupied only by those who had come up from Egypt. The Diaspora is divisible into two parts: Egypt, Babylonia, Ammon and Moab are lands where the special laws are to be observed by the authority of sages and prophets; while in the other countries the laws of heave-offerings and tithes are not to be observed.

אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים. מרקם שהוא במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול. מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישראל עד עכו שהיא בצפון. היה מהלך מעכו לכזיב כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך הרי היא בחזקת חוצה לארץ וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית. עד שיודע לך שאותו המקום מארץ ישראל. וכל הארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך הרי היא בחזקת ארץ ישראל וטהורה משום ארץ העמים וחיבת במעשר ובשביעית. עד שיודע לך שאותו מקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי אמנום ולפנים ארץ ישראל. מטורי אמנום ולחוץ חוצה לארץ. והנסים שבים רואין אותן כאלו חוט מתוח עליהם מטורי אמנום ועד נחל מצרים. מן החוט ולפנים ארץ ישראל. מן החוט ולחוץ חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

What are [the boundaries of] the land settled by the Jews who ascended from Egypt? From Rekem which is in the east of Eretz Yisrael until the Mediterranean Sea. From Ashkelon³¹ which is in the south of Eretz Yisrael until Acre which is in the north. As one proceeds from Acre to Kziv,³² the area to one's right, on the east, can generally be assumed to be of the Diaspora - it is impure as is the lands of the nations³³ and is exempt from [the mitzvot of] the tithes and the Sabbatical year - unless it is known that it was part of Eretz Yisrael. The area to one's left, to the west, can generally be assumed to be part of Eretz Yisrael- it is pure [from the impurity associated with] the lands of the nations and is obligated with regard to [mitzvot of] the tithes and the Sabbatical year - unless it is known to be part of the Diaspora.³⁴ With regard to the entire area that slopes downward from the Samnum Mountains:³⁵ The inner [portion]³⁶ is Eretz Yisrael, the portion outside the Samnum Mountains is the Diaspora

With regard to the islands in the sea, we consider their [status dependent] on an [imaginary] line extended from the Samnum Mountains until the River of Egypt.³⁷ Those within this line are part of Eretz Yisrael. Those outside this line are part of the Diaspora. This is a depiction of the matter.³⁸

מהיכן החזיקו עולי בבל. מכזיב ולפנים כנגד המזרח. ומכזיב ולחוץ עד אמנה והיא אמנום ועד הנהר והוא נחל מצרים לא החזיקו בו. וכזיב עצמה לא החזיקו בה:

Which area did the Jews who ascended from Babylonia settle in? [The area] from Kziv inward toward the east. They did not, however, take possession of the area from Kziv outward until Amana which is Samnum until the river, i.e., the River of Egypt.³⁹ And they did not take possession of Kziv itself.

אי זו היא סוריא. מארץ ישראל ולמטה כנגד ארם נהרים וארם צובה כל יד פרת עד בבבל כגון דמשק ואחלב וחרן ומגבת וכיצא בהן עד שנער וצהר הרי היא כסוריא. אבל עכו חוצה לארץ כאשקלון והם תחומי ארץ ישראל:

What constitutes Syria? From Eretz Yisrael and below⁴⁰ parallel to Aram Naharaim and Aram Tzovah, the entire region of the Euphrates until Babylonia, e.g., Damascus, Achalev, Charan, Minbag, and the like until Shinar⁴¹ and Tzahar. These are considered like Syria. Acre, by contrast, is considered part of the Diaspora, like Ashkelon.⁴² These are the boundaries of Eretz Yisrael.

Gamla

14. Josephus Flavius, Antiquities of the Jews XIII:15:3

But Alexander marched again to the city Dios, and took it; and then made an expedition against Essa, where was the best part of Zeno's treasures, and there he encompassed the place with three walls; and when he had taken the city by fighting, he marched to Golan and Seleucia; and when he had taken these cities, he, besides them, took that valley which is called The Valley of Antiochus, as also the fortress of Gamala. He also accused Demetrius, who was governor of those places, of many crimes, and turned him out; and after he had spent three years in this war, he returned to his own country, when the Jews joyfully received him upon this his good success.

Beit Midrash of Rav Elazar Hakapar

15. The Literature of the Sages, Second Part

At present we do not possess sufficient data for a more precise location of the *batei midrash* of R. Yishmael and R. Akiva, nor of locations or regions in which the various Halakhic Midrashim were redacted. The question is obviously related to the difficulties in identifying the last redactors of the collections, to which most scholars have devoted lengthy inquiries without reaching convincing conclusions.²⁷³ This is finely demonstrated by the discussions of leading scholars of the past century concerning the identity of the redactor of SifZNum and the venue of his activity. Epstein was the first to conclude that R. Hiyya redacted SifZNum in Sepphoris,²⁷⁴ to which Albeck objected,²⁷⁵ leading Epstein to change his view, albeit for other reasons,²⁷⁶ and to attribute the final arrangement of SifZNum to Sepphoris to Bar Kappara.²⁷⁷ In turn, Lieberman discussed this at length, and based on other considerations determined that although Bar Kappara redacted SifZNum, he did so in Lydda, not in Sepphoris.²⁷⁸ But then after all this scholarly activity, a basalt lintel was uncovered in Dabura in the Golan that decisively bore the inscription:²⁷⁹

זה בית מדרשו שהלרבי אליעזר הקפר
 This is the *beit midrash* of Rabbi Eliezer ha-Kappar

20th Century

16. Six Days of War, [Michael Oren] pages 42-43

The Syrian Sphinx

Quiet on the Israel-Syrian border was always relative, of course. Since November and the signing of the Egyptian-Syrian treaty—since the Samu' operation and the failure of either Syria or Egypt to react to it—Damascus seemed eager to observe a tacit cease-fire. From then to the end of the year, few incidents of note were recorded. Then, starting in early January 1967, the area again began to simmer. Syrian tanks rained thirty-one shells on Kibbutz Almagor and wounded two members of Kibbutz Shamir with machine-gun fire. Clashes continued for a week before culminating in the death of one Israeli and the wounding of two others by an antipersonnel mine planted at Moshav Dishon. Al-Fatah took credit for the attack; the mine bore Syrian army markings. A candid Radio Damascus revealed on January 16 that "Syria has changed its strategy, moving from defense to attack . . . We will carry on operations until Israel has been eliminated."²²

The reasons for this upsurge were obscure, as inscrutable as the Syrian regime itself. There was, still, the Ba'thist ideology that placed a premium on eliminating Israel, the "expanding pus which disseminates poisons of hatred and animosity," as a means of uniting the Arab world and ridding it of "reactionaries"—a process inverse to Nasser's, where unity was a precondition for

warfare. "Our heroic people, singing songs of war, is longing to begin the final battle," declared the official daily *al-Ba'th* in a typical headline; "there is no way to remove occupation other than by smashing the enemy's bases and destroying his power." The day of action was imminent, said Col. Mustafa Tlas, the flashy and garrulous commander of the central front, because Arab conservatives were cowards and Syria could no longer wait.²³ War was much of what the Ba'th was about, a large part of its *raison d'être*.

Yet more than ideology lay behind Syria's border policy. Precisely at this juncture, in January, the regime was engaged in a protracted feud with the Iraq Petroleum Company. Dissatisfied with the payment received for permitting Iraqi oil to flow via pipeline over Syrian territory to the sea, Syria denounced the British-owned IPC as an agent of imperialism in the invidious pay of Israel. "The revolutionary flame emanating from the oil battle is the obvious cause for the Zionists' daily movements along our borders," Damascus radio explained. "Victory over the IPC," echoed *al-Ba'th*, is "just a first step . . . leading to the purification of Arab land from imperialism, reaction and Zionism."²⁴ In the peculiar logic of Damascus, the border situation and the oil negotiations were obverse sides of the same coin; showing stalwartness on one was sure to rebound boldly on the other.

Halachik Status of Modern Conquest

17. Eretz Chemda, I:3:13

ספר א שער ג. יג

רשות אחרים עליהם. אבל אין צורך שיהא הכיבוש דוקא על-ידי מלך וסנהדרין ורוב ישראל.

תנאים אלה ישנם איפוא בכיבוש שבזמננו: הכיבוש נעשה לצורך כל ישראל ולא בעבור שבט או חלק מסוים של האומה. עם ההכרה במדינת ישראל אין גם רשות אחרת עלינו.

לפי הרבני ברמב"ם (לעיל סימן ג. ועיין עוד סימן ו) הכיבוש מקדש מצד עצמו. ועל-כן בכל מקום שיכבש עכשו גם מחוץ לתחום עולי בבל יתחייב מן התורה. בכל המצוות התלויות בארץ שאין צריכים ביאת כולכם.

וכשנחזור ונזכר בע"ה לקיבוץ גלויות ורוב ישראל בארץ-ישראל יתחייבו בכל המצוות כולם בתחומים אלה מן התורה. חוץ מהיובל שאינו חייב בה אלא כשיושבים לשבטיהם ולא כשהם מעורבים זה בזה. כאשר היום.

אולם לפי הכ"מ שצדדנו לומר בשיטתו ברמב"ם, שאין המקום מתקדש אלא על-ידי הקדשת ערי החומה, יוצא שהכיבוש לחוד אינו פועל כלום כל עוד לא תהיה הקדשת ערי החומה שצריכה להיות על-ידי הסנהדרין ואין הדבר ברור על-ידי מה מתקדשים, וכנ"ל.

ג. כיבוש מחוץ לתחום פרשת מסעי אף-על-פי שהוא בתחום ברית בין הבתרים אינו מקדש לכל הדעות. על-פי-מה שנתברר לעיל (סימן ב) שאין תורת כיבוש על מה שנכבש מחוץ לתחום ארץ-ישראל טרם שנגמר הכיבוש לפי תחום פרשת מסעי.

לפי מפת החלוקה של או"ם הרבה חלקים מארץ ישראל המערבית שבתחומי מסעי נמצאים מחוץ למדינת ישראל וממילא אין תורת כיבוש גם על אותם חלקים שזכינו בהם לפי החלטת אר"מ הנ"ל הנמצאים מחוץ לתחום פרשת מסעי.

ארץ חמדה

סימן יג

קדושת כיבוש בזמננו *

א. בתחום שכבשוהו עולי בבל אין הכיבוש שבימינו משנה דבר. איתן מצוות שנהגו בזמן בית שני מן התורה, גם לאחר החורבן נשארו בחיוב תורה, כי קדושה שניה לא בטלה (לעיל סימן ז) אף בימורים שבטלו עם החורבן מפני תלויים בבית המקדש (לעיל שער ב, סימן ד) גם עכשיו לא יתחייבו בהם אלא כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו.

אותן המצוות התלויות בהמצאות כל ישראל בארץ מדין ביאת כולכם או כל יושביה עליה; אם כתנאי ישיר ואם כתנאי עקיפין, שאם לא כן לא תתכן חלוקת הארץ לשבטים (עיין על כל זה בשער ב), לא ינהגו גם לאחר הכיבוש אלא מדרבנן, כל עוד רוב ישראל נמצאים בארצות חוץ. ותתעורר השאלה רק לכשנזכה ורוב האומה ימצא בארץ-ישראל.

בכיבוש מחוץ לתחום עולי בבל, יש להבחין בין מה שנמצא בתחום פרשת מסעי לבין מה שנמצא בתחום ברית בין הבתרים (על התחומים עיין לקמן שער ד). וכל מה שבתחום פרשת מסעי יכול להתחייב במצוות התלויות בארץ שאינן תלויות בביאת כל ישראל, כל שיחמלאו תנאי הכיבוש.

ב. כפי שנתברר לעיל (סימן ב) תנאי הכיבוש הם שנים: שיהא הכיבוש לצורך כל ישראל, שלא תהא

* לפי מפת החלוקה של או"ם הרבה חלקים מארץ בארצו — הוכרו על הקמת מדינת ישראל. התנגדות שונאי ישראל ליכדה את עמי ערב השכנים כשהם מוסתים ע"י אדום, להסביע בדם את מדינתנו. אולם בכבודה טופלאה של בניגורבונינו הם נהדסים אחר. זכינו שוב לעצמאות ישראלית בארץ-ישראל. יש צורך עכשו לברר באיזה מדה יספיק הכיבוש העצמאות על חיובי המצוות התלויות בארץ.

Future Land of Israel

SEE FIGURE 9

1. Was it part of Ever HaYarden?

Rav Yuval Sherlow has an interesting essay on this.

http://old.herzog.ac.il/tvunot/fulltext/al-atar4-5_sherlo.pdf

He argues that Ever Hayarden did not go up that far.

Rav Yigal Ariel argues that it was arguably part of the Ever HaYarden

<http://daf-yomi.com/forums/Message.aspx?id=16614>

Rav Yaakov Epstein holds that it was part of ever HaYarden and therefore is chayav Mideoraysa

<https://www.toraland.org.il/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C/%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%95%D7%92%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%AA%D7%99%D7%94/%D7%94%D7%92%D7%95%D7%9C%D7%9F-%D7%95%D7%A2%D7%91%D7%A8-%D7%94%D7%99%D7%A8%D7%93%D7%9F-%D7%9B%D7%97%D7%9C%D7%A7-%D7%9E%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C/>

2. What is the status of the conquest of David?

3. Was the Conquest of Bayis Sheini inclusive of it

Rav Yigal Ariel suggests that since we know of cities in the Golan from the time of Bayis Sheini that it was part of Kidsha shniya.

<http://daf-yomi.com/forums/Message.aspx?id=16614>

Not sure how that should impact Halacha since the Rambam lived after Bayis Sheini and still paskined Derabonon for most things.

Rav Yigal Ariel is the Rav of Moshav Nov in the Golan, by the way.

Rav Mordechai Eliyahu is not machria but he praises the people of the Golan for being mekayem mitzvos and prays for when it will be Deoraysa according to everyone.

<http://www.harav.org/Print.asp?ID=1668>

SOURCES

Parashat Bemidbar: The Golan in the Torah

- Prof. Yoel Elitzur

Each year, *Parashat Bemidbar* is read during or shortly before the beginning of the month of Sivan. Aside from their role in heralding the upcoming festival of *Shavuot*, the first two days of the month of Sivan have taken on a special significance in the last several decades, as these days in 1967 were the fifth and sixth days of the Six-Day War, when we merited receiving an incredible and unique divine gift: the Golan Heights. In 1967, these two days fell out on Friday and Shabbat, June 9-10. As a final operation ending those six days of salvation, seven brigades of Israeli soldiers advanced to the Golan Heights and the slopes of Mount Hermon. For years leading up to the Six-Day War, the Syrians had been firing artillery shells at the towns in the Hula Valley and the Jordan Valley from their position in the Golan, and these attacks increased dramatically during the first few days of the War. In addition, the Syrians built a diversion canal in the Golan with the purpose of robbing Israel of its share of the Jordan's waters.

Ancient synagogue at Katzrin, a Jewish settlement from the Talmudic period that became a flourishing modern Israeli city. (Courtesy of Dr. Zev Rothkoff)

The advance on the Golan, the subject of which had been mired in internal debates among the military and state leadership, began on Friday, 1 Sivan with difficult battles that continued through Friday night, killing many soldiers and wounding many as well. A dramatic, perhaps even miraculous turning point occurred the next morning. The Syrian command received the erroneous impression that the battle for the Golan was lost, and was suddenly seized by tremendous fear. The Syrian chief of staff instructed all Syrian forces to destroy their posts and to retreat past Quneitra for the purpose of defending Damascus, the Syrian capital. Damascus Radio broadcast the erroneous report that Quneitra had fallen to the Zionists, causing a mass exodus of Syrian soldiers and civilians eastward, accompanied by clouds of smoke from the bombing of their own outposts and stations. Israel immediately took advantage of this opportunity and stormed ahead to Quneitra and the Ruqad River, which flows north-south along the eastern side of the Golan Heights in the direction of the Yarmouk River. When the Golan region, with its prominent open plains, abundant water and beautiful streams, fell into Israeli hands, it was entirely devoid of inhabitants. Afterward, ancient synagogues and *batei midrash* – including that of Rabbi Eliezer Ha-Kappar^[1] – were discovered, many settlements and one city were founded, agriculture and cattle-raising infrastructure was established and the nation of Israel arrived (and continues to arrive) en masse to tour in the beautiful Golan. On December 14, 1981, the Israeli Knesset passed the Golan Heights Law, which applied Israel's laws and government to the Golan Heights.^[2]

Golan: A City that Gave its Name to a Region

In the *Tanakh*, the name *Golan*^[3] refers to a city of refuge and Levite city located in the Bashan region. Josephus referred to the city as **Gaulana**, mentioning it in its Biblical context as a city of refuge (*Antiquities* 4:173) and in a later context, among the conquests of Alexander Jannaeus (*Antiquities* 13:393). However, the Golan **region** features more prominently and more frequently in Josephus' writings, under the Greek name Gaulanitis or Gaulanitikē, and his writings even distinguish between the Upper Golan and the Lower Golan. Rabbinic literature mentions a place called *Ha-Gavlan*, or in Aramaic, *Gavlana* or *Gavlon*, a region that is equivalent to the Galilee: "In the footsteps of the Messiah... Galilee will be destroyed, Gablan (*Ha-Gavlan*) desolated" (*Mishna Sota* 9:15). There is no settlement in Rabbinic literature called *Golan* or *Gavlan*, but Eusebius, who lived during the time of the *Amoraim*, recognized in the Bashan region (which he calls "Batanaea") "a large village called Gaulōn in a district of the same name" (*Onomasticon* 64:8). Eusebius did not provide further information, and it is unclear to which site he is referring. In any case, Eusebius is the latest source that mentions a specific settlement called *Golan*. Since then, until today, the name *Golan* has only been used in the regional sense.

The identification of the Biblical city of **Golan** is not truly known. The "large village" that Eusebius describes is not mentioned in other sources. In the Jerusalem Targum (Targum Neofiti) and Targum Pseudo-Jonathan, the city of **Golan** is translated as *Dabra*. It is thought that the Targum is referring to Dabura, where the inscription from the *beit midrash* of Rabbi Eliezer Ha-Kappar was found, along with additional Jewish inscriptions, but one of the Geniza Fragments of the Halakhic Midrashim identifies the city of Golan with Seleucia, which is mentioned in Josephus' writings (*Antiquities* 13:393, *Wars* 4:3) and whose name was preserved until 1967. In the scholarly literature, a different identification is very common, but this is only an error stemming from a lack of understanding. What is this mistaken identification? East of the eastern border of Israel in the Golan, about nine miles east of the moshav of Nov in the southern part of the Golan Heights there is a village called Sahem al-Jawlan. Gottlieb Schumacher, a scholar of the region during the 1880s, believed that the name of this village represented a preservation of the Biblical name **Golan**, and many other scholars followed in his footsteps from then until today. The truth, however, is that these scholars did not completely understand the nature of place names of this variety. The second component of two-word place names (with the exception of names of the form *ain-X*, *bayt-X*, *deir-X*, etc.) is almost never part of the actual place name. Rather, it serves as an epithet meant to distinguish the place from a different place that bears the same name. For example, Dura al-Qar' ("Dura of the gourds") near Beit El bears this name to distinguish it from the town of Dura in the Mount Hebron region. Similarly, al-Lubban ash-Sharqiyya ("eastern") bears this name to distinguish it from al-Lubban Rantis near Rantis and Beit Aryeh. The same is true of Sahem in this case. The ending "al-Jawlan" is meant to distinguish it from Saham al-Kafarat not far from there, in the northern Gilead region, south of the Yarmouk.

The Golan and the Borders of the Land of Canaan

In Numbers 34, the borders of “the land of Canaan with its various boundaries” are outlined (34:2). These are the more limited borders compared with the vast predestined borders of the land that we encountered in other places in the Torah, which reach until the Euphrates River.[4]

The eastern border of “the land of Canaan with its various boundaries” begins in the northeast in a place called Hazar-enan. Its identification is unknown, but general borderline logic dictates that it must be located around the town of al-Qaryatēn, about 75 miles northeast of Damascus. From Hazar-enan, the border continues to Shepham and “Riblah on the east side of Ain,” which also lack clear identifications. The passage continues: “From there the boundary shall continue downward and abut **on the *katef* of the Sea of Chinnereth to the east**. The boundary shall then descend along the Jordan and terminate at the Dead Sea” (34:11-12). We all know the Jordan and the Dead Sea. We even recognize the Sea of Chinnereth (better known today as Lake Kinneret or the Sea of Galilee). But what is the meaning of the phrase “and abut on the *katef* of the Sea of Chinnereth to the east”?

Upon examination, I found that the word ***katef*** in the topographical sense appears in the *Tanakh* nine times, eight of which in Joshua 15 and 18, in the descriptions of the borders of Judah and Benjamin. The ninth time is here in Numbers 34, in the description of the eastern border of the land of Canaan.

When tracing the frequency of the word ***katef***'s appearance in its topographical sense, it becomes clear that there is a certain defining element that accompanies the word every time it is used: **direction**. The word ***katef*** never appears alone; it is always juxtaposed with a direction. The instances of ***katef*** in Joshua come in the context of descriptions of east-west borderlines, and each time ***katef*** appears there, it is accompanied by the word *negba* (“south”) or *tzafona* (“north”). In our case, where the borderline runs north-south, ***katef*** is accompanied by the word *kedma* (“east”). It seems, then, that this reflects a systematic usage.

What is the mechanism of this usage? To begin, we must first explain that the use of the word ***katef***, whose primary meaning is “shoulder,” in the topographical sense at all is part of a semantic system that borrows topographical terminology from the human body. Unlike modern Hebrew, which, under the influence of European languages, has also adopted topographical terms derived from animal terminology (e.g. “back of the mountain” and “saddle”), biblical Hebrew favors topographical terms derived specifically from parts of the human body. Examples include parts of the face, including “lip”; “tooth of the rock”; “tongue”; “eye”; and parts of the whole body such as “head of the mountain”; “rib of the mountain”; “navel of the land”; and finally, “**shoulder**.”

It would be reasonable to assume, then, that the biblical ***katef*** must be a topographical feature similar in appearance to a person’s shoulder. In other words, it should be a flat area of ground with a steep vertical slope on one side. (Interestingly, Modern Hebrew uses this term in the same way.)

Let us return to our findings. We saw that the topographical ***katef*** is always accompanied by a direction, and that the direction is always perpendicular to the borderline described in the verse. This seems to indicate that the direction marks the point at which the ***katef*** begins to break downward, allowing the ***katef*** to serve as a kind of waypoint. When the borderline runs east-west, the point at which the table-like mountain begins to break to the north or south is a significant piece of information for mapping out the line. When the line runs north-south, the break to the east is similarly significant.

It is possible to trace the ***katef***-containing borderlines described in the apportionment chapters in the book of Joshua. Let us cite two examples here.

On the northern border of the territory of Judah, between Kiriath-jearim and Beth-shemesh, the borderline reaches “to the ***katef*** of Mount Jearim on its northern side – that is, Chesalon” (Joshua 15:10). The modern-day moshav of **Ksalon** is located several hundred feet south of ancient Chesalon, which was situated atop a tall hill. The ancient name

was preserved until the War of Independence through the name of the village of **Kasla**, which was situated on the ruins of the ancient city atop that same hill. This hill is located in the northern part of a large mountainous ridge, and it contains an extremely steep slope down into the stream we now call Nahal Ksalon. This large mountainous ridge is the "Mount Jearim" described in Joshua, which was certainly given this name due to its wooded scenery (then as now).[5] The site of ancient Chesalon is the point where the mountain begins its steep slope into Nahal Ksalon, or as the *Tanakh* describes it: "the *katef* of Mount Jearim on its northern side – that is, Chesalon."

Nahal Ksalon with the tell of Kasla – ancient Chesalon (the bright area on the top of the central hill). The wooded slope below the tell is "the *katef* of Mount Jearim to the north." (Courtesy of Dr. Zev Rothkoff)

A second example can be found in Joshua 18. On the eastern part of the southern border of the territory of Benjamin, we find the description, "to the *katef* adjacent to the Arabah northward" (18:18). The **Arabah** here is the Jordan Valley and the Dead Sea and "the *katef* adjacent to the Arabah" is what is known today as the "Fault Cliff," an intense, craggy slope that descends in the direction of the Dead Sea. The northernmost point of this slope is Nahal Og in the northern Dead Sea region, near Kibbutz Almog; it serves as the southern border of the territory of Benjamin and the northern border of neighboring Judah.

Now we can return to the phrase "the *katef* of the Sea of Chinnereth to the east." In light of the other instances of *katef* in the *Tanakh*, we must immediately reject any interpretation that maintains that this is simply a neutral expression describing the eastern shore of the Sea of Galilee or a certain protrusion in the waterline (if indeed such a protrusion exists). "**The *katef* of the Sea of Chinnereth**" must be an elevated plain or a wide, horizontal ridge adjacent to the Sea of Galilee, and defined by it. In theory, this *katef* could be situated on either side of the sea, but in practice the ridges west of the sea do not come into the equation, for two reasons. First, the borderline described in the Torah originates in the northeast. Second, if we move the eastern borderline of the land of Canaan to the western side of the Sea of Galilee, this would mean that the western shore of the sea would not be included within the borders of the land of Canaan. This notion would conflict with the account in Joshua 19:35, which states that Hammath, Rakkath and Chinnereth – cities on the western shore of the Sea of Galilee – are included in the territory of the tribe of Naphtali. Thus, it seems that "the *katef* of the Sea of Chinnereth" is the Golan Heights, the large elevated plain that runs along the length of the Sea of Galilee (similar to "the *katef* adjacent to the Arabah," which runs along the Arabah Sea, i.e., the Dead Sea).

What, then, is "the *katef* of the Sea of Chinnereth to the east"? Various scholars interpreted this to mean "the *katef* that is east of the Sea of Chinnereth" – a general term for the Golan Heights – and moved the borderline to the **western** slope of the Golan Heights. But the parallel instances of *katef* in the *Tanakh* and the consistent role of the direction in each instance teach us that the opposite is true. In order to find the location described in the verse, we must search for the **eastern** slope of the Golan Heights. The eastern slope of the Golan Heights consists of the cliffs that descend from the Golan Heights into Nahal Rukad, which is "coincidentally" the contemporary northern part of the eastern border of the State of Israel.

Nahal Rukad. The white slope on the left is "the *katef* of the Sea of Chinnereth to the east." (Courtesy of Samuel Klein)

Did the Golan Belong to the Tribes of the Transjordan or the Tribes of the Cisjordan?

There is one more question that we must answer. Based on the ideas that we have developed here, it would seem that the Golan Heights were part of the Cisjordan – the western side of the Jordan River. This seems difficult to accept, as the Golan lies east of the Jordan and the Sea of Galilee. It is part of the Bashan, the land of Og, a region that was given to the half-tribe of Manasseh. This region contained Havvoth-jair, named for Jair son of Manasseh (Deuteronomy 3:13-14 and others), and "Golan, in Bashan, belonging to the Manassites" (4:43) – the northern city of refuge in the Transjordan! Can it truly be that this region was included in the "land of the nine and one-half tribes"?

The genealogical list of the tribe of Judah in I Chronicles 2 provides the answer to this question. According to this list (2:21-23), the famous Jair son of Manasseh was actually from the tribe of **Judah**, and his affiliation with the tribe of

Manasseh stemmed from the fact that he was a grandson of the daughter of Machir son of Manasseh.[6] In any case, the list in Chronicles teaches us that from a certain perspective, the Golan was a kind of territorial addition for the tribe of Judah.

There are two other verses in the *Tanakh* that only recognition of the association of the Golan Heights with the tribe of Judah can satisfactorily explain. The first is *Joshua 19:34*. The chapter describes in a general sense the territory of Naphtali in the eastern Galilee: "It touched Zebulun on the south, and it touched Asher on the west, **and Judah at the Jordan on the east.**" At first glance, this statement is completely incomprehensible: The geographical distance between the outlet of the Jordan from the Sea of Galilee (the southeasternmost point of Naphtali) and the Jordan estuary at the Dead Sea (the northeasternmost point of Judah) is almost seventy miles! How can the border of Naphtali touch the border of Judah? The classical commentators did not have a clear understanding of the geography involved, and thus were not overly troubled by this question. The *Metzudot* and the Vilna Gaon explained that the entire Jordan River belonged, for some reason, to Naphtali, thus enabling its territory to stretch until Judah. On the other end of the spectrum, some modern commentators excised the tribe of Judah from the verse entirely. They either suggested fanciful interpretations for the word *yehuda* or searched for a site called *Yehuda* near the Jordan. Others edited and emended the Biblical text. Despite this, the verse as it stands states that the Golan Heights are part of **Judah**.

The second verse is *II Kings 14:28*. This verse describes the extensive conquests of King Jeroboam son of Joash of Israel, who restored the border of the Kingdom of Israel to Lebo-hamath. The verse ends: "The other events of Jeroboam's reign, and all his actions and exploits, how he fought and recovered Damascus and Hamath **for Judah in Israel**, are recorded in the Annals of the Kings of Israel." Commentators both old and new suggested farfetched interpretations here. The simple understanding is that the northeast region of the Kingdom of Israel – the Golan and the Hermon – were known as "Judah in Israel." Jeroboam added to this territory by annexing the regions of Damascus and Hamath to the north.

It should be added that in Rabbinic sources as well, the northern section of the Jordan River, which lies north of the Sea of Galilee, is viewed as "not really the Jordan" compared to the section that lies south of the Sea of Galilee. *Chazal* stated: "The real Jordan is only from Beth-jericho[7] and below" (*Tosefta Bekhorot 7:4*; *Bavli Bekhorot 55a*). They also regarded Gamla as part of the Galilee, and there is evidence that Josephus did so as well.[8]

In the end, "the land of Canaan with its various boundaries" – the land of the nine and one-half tribes – included within it the Golan Heights until Nahal Rukad. Based on this, it turns out that – coincidentally or not – the new eastern border that Israel reached by the end of the Six-Day War, upon which Israeli law was conferred in 1982, lies precisely on the eastern borderline of "the land of Canaan with its various boundaries" according to the Torah.

Nahal Yahudiyya in the Golan. The Arabic name *Yahudiyya* preserved the existence of Jews in this region in the past. (Courtesy of Dr. Zev Rothkoff)

For further study:

"Prof. Yehuda Elitzur U-beit Midrasho shel R. Eliezer Hakappar," from "Yehudah Elitzur" website: <http://www.daat.ac.il/elitzur/sipur.asp> [Hebrew].

Yoel Elitzur, "Toponyms in the Land of Israel: Two-word Place Names," *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics*, Leiden and Boston 2013, 3:783.

Yoel Elitzur, "*Ma hu Katef Ve-heikhan Ketef Yam Kineret Kedma*," *Al Atar* 4-5 (1999), 41-50 [Hebrew].

Yoel Elitzur, "'Katef,' A Topographical Term in the Benjaminite Dialect," *HUCA* 70-71 (1999-2000), 27-38.

Z. Kallai, "Kateph – קתף," *Israel Exploration Journal* 15 (1965), 177-179.

Z. Maoz, "Golan Heights," *Anchor Bible Dictionary*, 2, 1058-1065.

D. Syon, "The Identification of Gamla – Through the Sources and by the Results of the Excavations," *Cathedra* 78, 3-24 [Hebrew].

Translated by Daniel Landman

[1] Incidentally, my father, z"l, was the first to decipher the inscription reading "This is the *beit midrash* of Rabbi Eliezer Ha-Kappar in the summer of 1968.

[2] See below Map 35.

[3] In a case of *ketiv u-kerei*, the Masoretic text of the book of Joshua twice renders the name *Galon*, with the traditional pronunciation *Golan*. The Septuagint generally refers to the city as *Gaulōn*.

[4] See our discussion on *Parashat Mishpatim*.

[5] The literal meaning of *ye'arim* is "forests."

[6] We will deal with the question of when Jair lived and, more importantly, what brought him to conquer the cities of the Bashan and settle that region along with Manassite families, in our discussion on *Parashat Matot*.

[7] "Beth-jericho" is Bet Yerah at the outlet of the Jordan from the Sea of Galilee.

[8] According to most modern scholars, the Gamla that appears in the Talmud is located in the Golan; see our discussion on *Parashat Behar*.

<https://www.toraland.org.il/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C/%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%95%D7%92%D7%91%D7%95%D7%9C%D7%95%D7%AA%D7%99%D7%94/%D7%94%D7%92%D7%95%D7%9C%D7%9F-%D7%95%D7%A2%D7%91%D7%A8-%D7%94%D7%99%D7%A8%D7%93%D7%9F-%D7%9B%D7%97%D7%9C%D7%A7-%D7%9E%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C/>

מה דין הגולן ועבר הירדן לגבי מצות ישוב ארץ ישראל האם מצווים לכבוש אותו ולשבת שם, האם האזורים הללו חייבים במצוות התלויות בארץ?

הרב יעקב אפשטיין | אמונת עתיך 78 (תשס"ח), עמ' 56

א. ארץ שבעת עממים

נאמר בספר בראשית (פט"ו פס' יח-כא): "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת. את הקיני ואת הקנזי ואת הקדמני. ואת החתי ואת הפרזי ואת הרפאים. ואת האמרי ואת הכנעני ואת הגרשי ואת היבוסי".

מפרש רש"י: "ואת הרפאים - ארץ עוג, שנאמר בה (דברים ג יג) ההוא יקרא ארץ רפאים". למדים מרש"י שארצו של עוג [1] היא מארצות העממים שניתנו לישראל.

נאמר במס' בבא בתרא (נו ע"א): "אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שהראהו הקב"ה למשה - חייב במעשר. לאפוקי מאי? לאפוקי קיני, קניזי, וקדמוני".

היינו מאותן ארצות שמשה ראה מהר העברים (דברים לב, מט; לד, א-ג) רק ארצות שבעה עממים חייבות במצוות התלויות בארץ ולא קיני קניזי וקדמוני. וכן הקב"ה אומר למשה: "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא תעבר" (דברים לד, ד).

מפרש הרשב"ם (בבא בתרא נו ע"א): "... ואף על גב דרפאים נמי כתיב באברהם לא ממעטינן ליה דהיינו חוי דלא כתיב התם, ומצינו שכבשם משה דכתיב (דברים ג) ההוא יקרא ארץ רפאים כלומר היינו רפאים שניתן לאברהם בין הבתרים".

וכך אומר משה רבינו (דברים ג, ח-יז בדילוג): "ונקח בעת ההוא את הארץ מיד שני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן מנחל ארנן עד הר חרמון... כל ערי המישר וכל הגלעד וכל הבשן עד סלכה ואדרעי ערי ממלכת עוג בבשן. ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער אשר על נחל ארנן וחצי הר הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי. ויתר הגלעד וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארגב לכל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים... ולמכיר נתתי את הגלעד. ולראובני ולגדי נתתי מן הגלעד ועד נחל ארנן תוך הנחל וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון. והערבה והירדן וגבל מכנרת ועד ים הערבה ים המלח תחת אשדת הפסגה מזרחה".

עולה מן הדברים כך: בין הארצות עליהן חל מצות כיבוש א"י היא ארץ הרפאים שניתנה לאברהם אבינו. והיא חייבת בתרו"מ. והיא ארצו של עוג מלך הבשן שנכבשה ע"י משה וישראל בשנת הארבעים לפני פטירת משה. ישנן ארצות אשר ישבו בהן הרפאים (דברים פרק ב) והן לא ניתנו לישראל [2]. עם ישראל כבש מיד מלכי האמורי מנחל ארנן עד הר חרמון. מתוך עבר הירדן החלק הצפוני ממלכת עוג בבשן קרוי ארץ הרפאים, והוא המובטח לאברהם אבינו.

ב. הגולן ועבר הירדן אינם בתוך גבולות א"י

בפירוש אור החיים הקדוש (במדבר לב, ז) חולק וסובר שכל עבר הירדן גם ארץ סיחון ועוג ודרומה אינה מנחלת אבותינו שנצטוינו לכבושה, ואף לא בגבולות א"י המובטחת לאברהם אבינו. וז"ל: "מה שאין כן ארץ סיחון ועוג אינה בכלל ארץ שנתן ה' לאברהם, וכדתניא (ספרי פסקא רצט) וז"ל: לתת לך פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך, והגם שסברא זו היא סברת ר' שמעון אבל תנא קמא דורש דרשה אחרת, מדרבי שמעון נשמע לתנא קמא, כי מן הסתם אינם חולקים בעיקר הדבר, אם ארץ סיחון ועוג היא בכלל מה שנתן ה' לאברהם, אם לאו.

"גם מצינו שאמרו רבותינו ז"ל (במדב"ר ז, ח) בעשר קדושות שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכון השכינה, וכן אמר הכתוב (יהושע כב, יט) אם טמאה ארץ אחותכם, הא למדת שיש הפרש בין ארץ סיחון ועוג לארץ ישראל, ואפשר כי מטעם זה לא היה בדעת משה לחלקה לשבטים, והיה חפץ שיהיו כל ישראל בארץ אשר נתן ה' להם להיותה יותר קדושה, ועיין בפרשת דברים (ג, יג) בפסוק ההוא יקרא ארץ רפאים".

ובדברים (ג, יג) מבאר אור החיים: "ההוא יקרא ארץ רפאים פירשתי למעלה כי הכוונה היא תקרא ולא תחשב כפי האמת, שאם אינך אומר כן והיא בכלל הרפאים [מה] שנתן ה' לישראל, תקשה ברייתא דספרי שאמרו אשר ה' אלהיך נותן לך, פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך, עד כאן, והלא בכלל מה שנתן ה' היא, ומה גם לדברי רבותינו ז"ל שאמרו ברבות (ב"ר מד, כג) שהרפאים זה חוי, ומצינו שמנאו הכתוב בכלל הז' [עממין] שנתן להם בעלותם מארץ מצרים, דכתיב (שמות ג, יז) ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו' והחוי וגו', אלא ודאי שאין ארץ עוג נחשבת רפאים, אלא שנטלו מעצמן.

"ואם תאמר והלא מצינו שהאמורי גם כן נזכר בשבעה עממין אשר אמר ה' שיתן להם בעלותם בארץ מצרים והוא סיחון, דכתיב (במדב"ר כא, כא) מלך האמורי, וכתיב (שם, כה) וישב ישראל בכל ערי האמורי, וחזרה קושיתנו לדברי ספרי.

"זו אינה קושיא כי ערי האמורי האמורים בסיחון אינם מה שנתן ה' לאברהם, כמו שגילה הכתוב בפירוש שם (פסוק כו) כי חשבון עיר סיחון וגו', והוא נלחם במלך מואב הראשון, ויקח את כל ארצו מידו וגו', הרי שארץ סיחון מואבית היא, אלא שזכה בה סיחון, ונקראת אמורי בשביל סיחון שהיה מלך על האמורי, ולעולם לא באה בכלל מתנת שבעה אומות שהגיע זמנם.

"עוד נראה כי לעולם כל אשר בשם רפאים יכונה נכלל במאמר ה' לאברהם ואת הרפאים, וארץ סיחון ועוג בכלל אשר נתן ה' היא שהרי קראה הכתוב ארץ האמורי, וארץ עוג גם כן הרי קראה רפאים, שהם החוי, ופירוש ברייתא של ספרי שאמר פרט לעבר הירדן הוא על ישיבת הארץ, כי הגם שנתן ה' ז' עממין לאברהם לא כל הארצות שוות בענין זה שיהיו ראויים לדור בהם, ויהיה זה כענין קדושת הארץ עצמו שמצינו (כלים פ"א מ"ו) עשר הדוגות קדושה בארץ עצמה במקומותיה, ותהיה ארץ סיחון ועוג פחותה למטה, והגם שנתן ה' אותה לאברהם תהיה לשלל עמה, וגוף הארץ תהיה כשאר השלל או לשמה אבל לא לדירה.

"והוא מה שאמרו בספרי לתת לנו פרט לעבר הירדן, שם דקדק הכתוב לומר באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לתת לנו, פירוש הארץ אשר נשבע ה' שיתן לנו לדירתנו, למעט שאר ארצות, שהגם שנתנם לנו לא נתן הארץ לדירה, מפני שאינה ראויה לקדושה ותמצא שנתן גם כן עמון ומואב ואדום שהם הקיני והקניזי והקדמוני, וכתיב (ירמיה מט, יז) והיתה אדום לשמה, וכמו כן היתה ראויה להיות ארץ סיחון ועוג, אבל ארץ ישראל היא מה שנשבע ה' לתת לישראל לשכון שם.

"ושמור לך כלל זה גם כן שהגם שלא נתן ה' הארץ לדור בה, וגם שלא נתן עמה לאברהם וכבשוה רוב ישראל, יש לנהוג בה דין קדושה בשביל שנכבשה לפני ה'".

עולה מדברי אור החיים הראשונים שכל הארצות מעבר לירדן מהחרמון ודרומה עד ים המלח אינן בשטח "המקורי" של ארץ ישראל (פרט לקיני קניזי וקדמוני), אלא אלו ארצות שנכבשו ע"י משה רבינו ולכן הן קדושות. בפירוש השני הוא מבאר שהן אמנם מחלקם של ישראל אבל אינן מיועדות לדירה מפני מיעוט קדושתן לעומת ארץ כנען.

ג. הגולן נחלת ישראל

נראה לענ"ד לומר, בניגוד לאור החיים, בהתבסס על רש"י ורשב"ם כי חלקו של עוג המלך הבשן הוא מנחלתם המקורית של ישראל ועל כן חייבים לכבושו בכיבוש הארץ וחייבים בו במצוות התלויות בארץ.

אור החיים הביא דעה אחת מהספרי אבל בירושלמי ביכורים במשנה (א, ח) נאמר שמביאים ביכורים "ומזיתי שמן ומעבר לירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר לירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש". היינו ת"ק סבר שמביאים ביכורים מעבה"י וריה"ג חולק. ובגמרא (הלכה ח) נאמר: "תני אשר נתתה לי לא שנטלתי לי מעצמי. מה ביניהון אמר רבי אבין חצי שבט מנשה ביניהון, מאן דאמר אשר נתת לי ולא שנטלתי מעצמי חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמן, מאן דאמר ארץ זבת חלב ודבש אפילו כן אינה ארץ זבת חלב ודבש".

ומכאן שלת"ק אף בעבה"י שתי רמות קדושה. ונחלת חצי שבט מנשה היתה בממלכת עוג בבשן והיא מנחלת האבות והיא ארץ הרפאים, לעומת זאת הגלעד ודרומה אינו מנחלת שבעה עממים של אברהם אבינו, וקדוש רק מכח הכיבוש של משה רבינו את ממלכת סיחון.

ואף במצות נחלת הארץ במדבר (לד, י"ב) נאמר: "והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן שפמה. וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד הגבול ומחה על כתף ים כנרת קדמה. וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ

לגבלתיה סביב". היינו הגבול המזרחי של ארץ כנען עובר בגולן וממזרח לכנרת. וכ"כ רש"י (פס' יא): "ים כנרת קדמה - שיהא ים כנרת תוך לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם יורד אל הירדן והירדן מושך ובא מן הצפון לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומושך לצד מזרח של א"י כנגד ים כנרת עד שנופל בים המלח ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח".

וכן בגבולות הארץ החזויים ביחזקאל (מז, יח) נאמר: "ופאת קדים מבין חורן ומבין דמשק ומבין הגלעד ומבין ארץ ישראל הירדן מגבול על הים הקדמוני תמדו ואת פאת קדימה". וכתב מצודת דוד: "ופאת קדים - הגבול מפאת קדים יהיה מבין חורן שעמדה חוץ לגבול בצפונה ונתעקמה אל המזרח אל מול הירדן ומבין דמשק שעמדה בגבול א"י בצפונה ונתעקמה גם היא אל המזרח אל מול חורן כאשר היא בצורה".

"ובין הגלעד - שעמדה במזרח א"י מחוץ לגבול כי היא בעבר הירדן המזרחי".

"ומבין ארץ ישראל - הוא עבר הירדן המערבי ששמה א"י בעצם מאז נחלו אותה".

וכן הרד"ק כתב: "ומבין הגלעד ומבין א"י - הגלעד לא היה מתחלה בכלל א"י אע"פ שהיה לישראל כי לא היתה לארץ כנען והירדן היה ביניהם".

וכן בתוספתא (בכורות פ"ז ה"ד): נאמר: "נהר היוצא ממערת פמיס ועובר בימה של סופני ובימה של טבריה אף על פי ששמו ירדן אין מתחשב עם הירדן איהו ירדן מבית יריחו ולמטה". וכבר הגיהו 'מבית ירח ולמטה'. היינו ממוצא הירדן מן הכנרת רק שם קרוי ירדן לענין גבולות א"י. ורק שם אם יש לו חמש בהמות בעבה"י וחמש בארץ כנען אין מצטרפות אפילו הן קרובות זל"ז כאמור בברייתא הקודמת: "מעשר בהמה מצטרף אלא רגל רועה ולא מלא רגל בהמה מהלכת כמה רגל בהמה שנים ושלישים מיל כיצד היו לו חמש בכפר חנניה וחמש בכפר עותני וחמש בצפורי הרי אלו מצטרפות, חמש בכפר חנניה וחמש בצפורי אין מצטרפות עד שיהיו לו אפילו אחת בציפורי היו לו בעבר הירדן מכאן ומכאן כגון השולמי ונמירי ושתי אבטיניות אין מצטרפות זו עם זו ואין צריך לומר בארץ וחוצה לארץ".

וכן כתב הרמב"ן (במדבר כא, כב) במלחמת סיחון ועוג: "אבל באמת מה שאמר לו "אעברה בארצך" זה היה משה עושה מעצמו דרך פיוס, כי ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה כי לאמורי היא, והיה מן הדין שאם יענו שלום ופתחו להם שיהיה כל העם הנמצא בה להם למס ועבדום. אבל משה היה יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים, והיה חפץ שיהיה כל כבושם מעבר לירדן והלאה, שיהיה מושבם יחד, ושהיא הארץ הטובה אשר היא זבת חלב ודבש, הלא תראה שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא היה מניח שם אדם אלא שתהיה לחרבה. וכן שנוי בספרי (תבא רצט) לתת לך, פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך, ועוד אמרו רבותינו (במדב"ר ז ח) בעשר קדושות, שאין עבר הירדן ראוי לבית המקדש ולשכון השכינה, וכן נראה בכתוב שאמר (יהושע כב יט) ואך אם טמאה ארץ אחזתכם וגו'. ולא שלחו אל עוג דברי שלום, כי הוא כאשר ראה כי הכו את סיחון יצא לקראתם למלחמה".

עולה מהרמב"ן שארץ סיחון ועוג היא מנחלת ישראל וקדושתה פחותה מהחלק המערבי ולכן משה התכוין שלא לישב שם את השבטים, לולי בקשת בני גד וראובן.

וכן בגבולות עולי בבל כלול הגולן כולו כאמור בירושלמי שביעית (פ"ו ה"א): "תחומי ארץ ישראל כל שהחזיקו עולי בבל: ...ונוקבתא דעיון ותוקרת ברכה רבא ובר סנגדא ותרגולא עילאה דלמעלה מן קיסרין וטרכונא דמתחם לבוצרה ומלח דזרכאיי ונמרין ובית סכל וקנת ורפיח דחגרא דרך הגדולה ההולכת למדבר חשבון ויבקא ונחלא דזוך ויגר שהדותא ורקס דגועה" ... ואף שאיננו יודעים לזהות את המקומות בבירור הרי חלקם דאי ידוע לנו שהיו ממזרח לירדן (טרכונא, נמרין, יגר שהדותא) ולכן התחום של ע"ב היה ממזרח לכנרת וכלל אף חלקים מעבה"י כפי שיתברר להלן. ועולי בבל לא העדיפו בארצם יותר מעולי מצרים אלא חלק מנחלת ע"מ ומכאן שהגולן נתקדש אף בגבולות ע"ב וע"מ.

ד. נחלת חמישה

על הפסוק (דברים יח, ב): "ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ד' הוא נחלתו כאשר דבר לו".

כתב רש"י בפירוש אחד: "בקרב אחיו - זו נחלת חמשה. ואיני יודע מה היא. ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה עממין, ושל סיחון ועוג, שני עממין אמורי וכנעני. ונחלת שאר לרבות קיני וקנזי וקדמוני. וכן דורש בפרשת מתנות שנאמרו לאהרן על כן לא היה ללוי וגו' (דברים י, ט) להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני". היינו לוי אינם מקבלים חלק בנחלת חמישה עממים

היא ארץ כנען ממערב לירדן, ולא בנחלת שני עממים היא עבר הירדן, ולא בנחלת קיני קניזי וקדמוני. ועולה לפי פירוש זה ברש"י (רש"י הביא פירוש נוסף של רבנו קלונימוס) שעבה"י היא נחלת שנים מעמי כנען שארצם ניתנה לישראל.

וכך כתב הרמב"ן (שמות יג, ה):

"והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני - אע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שבעה עמים במשמע שכלם בכלל הכנעני הם, ואחת מן המשפחות היתה שלא נקרא לה אלא כנעני. לשון רש"י. ובאמת שהם בכלל כנעני שהם בניו כלם (בראשית י טו טז), ולכך כשאמר (פסוק יא) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני, יכלול בו את כלם, וכן אמר הכתוב בכל מקום "ארץ כנען", אבל בכאן אין טעם שיזכיר רובם ויניח קצתם בכלל כנעני.

"ודעת רבותינו (ספרי דברים כו, ט) שהיתה ארץ ה' עממים הללו זבת חלב ודבש, ולא היתה כן ארץ השנים הנשארים, ולכך יבשר אותם בארץ הזאת. כך שנינו בספרי לענין הבכורים ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש, מה ארץ זבת חלב ודבש האמור להלן ארץ חמשה עממים אף ארץ זבת חלב ודבש האמורה כאן ארץ ה' עממים. רבי יוסי אומר אין מביאים בכורים מעבר לירדן שאינה זבת חלב ודבש. הרי מעטו ארץ שני העממים מן הבכורים לפי שאינה זבת חלב ודבש, ור' יוסי מיעט אף עבר הירדן שהיתה של אמורי לפי שגם היא אינה זבת חלב ודבש, והאמורי המוזכר כאן הוא אותו שבא"י עצמה. וכענין הזה שנוי במכילתא בפרשה הזאת.

"ועוד שנוי בספרי (דברים יח ב) ונחלה לא יהיה לו, זו נחלת חמשה עממין. בקרב אחיו, זו נחלת שני עממים. הפרישו בפני עצמן ה' עממין הללו, לפי שהם עקר הארץ שבה הבטיחם שהיא זבת חלב ודבש. ורש"י בפרשת שופטים ושופטים (שם) נתקשה בזו הברייתא..."

וכן כתב הרמב"ן בדברים: "וכבר פירשתי העיקר בפרשת קדש לי (שמות יג ה), כי נחלת חמשה עממין הנזכרים בפסוק כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני והחתי והאמורי והחוי והיבוסים אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש, והם עיקר נחלת ישראל, שהיתה ארצם זבת חלב ודבש, אבל השנים הנשארים והם הפרזי והגרזי אינן ארצם זבת חלב ודבש ואינה חייבת בבכורים. ולכך הזכיר בלויים, שלא יטלו חלק עם ישראל בעיקר נחלתם בארץ הטובה שהיא נחלת החמשה, וגם לא בנחלת השבעה שהם השנים הנשארים אף על פי שאין ארצם טובה ואינה חשובה בעיני ישראל כל כך. דבר ברור הוא בראיות שכתבתי שם:

מבואר הן מדברי רש"י והן מהרמב"ן שעבר הירדן והגולן הם חלק מא"י. ולפי הרמב"ן אינם זבת חלב ודבש ולכן לחלק מהדעות אין מביאים מהן ביכורים.

ה. מחלוקת הראשונים לגבי עבר הירדן בבית שני

וכן ניתן להוכיח משיטות הראשונים לגבי עבר הירדן.

בין הדעות מה הם קיני קניזי וקדמוני דעת רבי יהודה האומר: הר שעיר, עמון, ומואב.

שואלים על כך תוספות (בבא בתרא נו ע"א): "תימה דמשמע דעמון ומואב לא כבשו עולי מצרים ובספ"ק דיבמות (דף טז. ושם) אמרינן עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דאמר מר הרבה כרכים כבשו כו' וקסבר קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד והניחום שיסמכו עליהם עניים בשביעית". היינו מדין קיני קניזי וקדמוני אנו לומדים שעמון ומואב לא נכבשו בכיבוש עו"מ, לעומת זאת מקדושה ראשונה אנו לומדים שעמון ומואב נכבשו ורק לא התקדשו בקדושה שניה כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית.

ממשיך תוספות: "ואין לומר דהתם בעמון ומואב שטהרו בסיחון דהתם נהג שביעית דהיינו עבר הירדן דאמרינן בפסחים (דף נב.) ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל".

תוס' מחלק בדבריו את עבר הירדן לשלושה חלקים מבחינה דינית: ארץ סיחון ועוג, עמון ומואב שטהרו בסיחון, עמון ומואב. עמון ומואב שטהרו בסיחון הם אותם חלקים שסיחון כבש ועליהם היתה מלחמת יפתח בבני עמון. מוסיף תוס' שאותם עמון ומואב שלא קדשו עו"ב, אי אפשר לומר שהם אלה שטהרו בסיחון, כי אותם שטהרו בסיחון נתקדשו ע"י עולי בבל.

מתרץ תוס': "ואומר ר"ת דעבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג שלא היתה מעמון ומואב". היינו עבה"י שנהגו בה מצוות בבית שני היא ארץ סיחון ועוג. ואותם שטהרו בסיחון הם המעשרים בשביעית לטובת עניים ואותם שלא נכבשו הם כחול".

מביא תוס' תירוץ נוסף: "ועוד מתרץ ר"ת דביבמות נמי איירי בעמון ומואב שלא טהרו בסיחון כדהכא...".

בתירוץ זה מתרץ ר"ת שעמוון ומואב שטהרו בסיחון וארץ סיחון ועוג הם עבה"י שנתקדשו בבית שני, ועמוון ומואב שלא טהרו בסיחון עליהם הטילו חכמים חובת מעשר עני בשביעית. שני התירוצים מופיעים בשם ר"ת בתוס' בחגיגה (ג ע"ב ד"ה עמוון ומואב) וביבמות (טז ע"א ד"ה עמוון ומואב).

כתירוץ השני נראה מהרמב"ן (בבא בתרא נו ע"א).

וכן כתב המאירי (ב"ב נו ע"א): "עיקר ארץ ישראל היתה ארצם של שבעה עממין והיא הארץ שהראה הקב"ה למשה ומ"מ ארץ סיחון ועוג והיא שכבר היתה מעמוון ומואב אף היא בכלל ארץ ישראל ובכלל חיוב מעשר ומ"מ בקדוש עזרא לא כבשו כל הכרכים שכבשום עולי מצרים אלא הניחו מהם בכונה שלא ליקדש בקדושת הארץ כדי שיזרעום בשביעית ויסמכו על אותם הזריעות בלקט שכחה ופאה ובכלל אלו ארץ סיחון ועוג המיוחסות לעמוון ומואב ומ"מ מחוייבין היו במעשרות מדברי חכמים נמצא שעמוון ומואב נתקדשה בקדוש ראשון לקדוש גמור מן התורה ובקדוש שני מדברי סופרים. א"כ מהו שאמרו בכאן על עמוון ומואב שלא נתחייבה במעשר לא נאמר אלא על הארץ שנשארה בידם הא מה שכבשו מהם סיחון ועוג בכלל ארץ ישראל בקדוש ראשון וכבר ביארנו ענין זה במסכת חגיגה".

עולה מכל הראשונים האלו שארץ עוג – הבשן היא חלק מא"י שנתקדש בקדושת א"י. מלשון הראשונים שדברו בסוגיית עבר הירדן כאן לא נתבאר האם ארץ עוג היא מז' עממים ומשה כשכבשה הנחיל לישראל את ארצם, או שכיון שהיא נכבשה ע"י ישראל נוספה לנחלתם בכיבוש עו"מ ואח"כ גם בעו"ב.

ו. עומר ושתי הלחם מהגולן ועבר הירדן

מן האמור בספרי זוטא (פרק ה) ניתן ללמוד לגבי מעלת הגולן. שם נאמר: "מכאן נתנו חכמים מחיצות ואמרו עשר קדושות הן: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין כן מכל הארצות. ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן שארץ כנען כשרה לבית השכינה אין עבר הירדן כשר לבית השכינה". וכן במדבר רבה (פרשה ז, ח). לפי המעלה הראשונה מביאים עומר ושתי הלחם מעבה"י, וכן לגבי ביכורים ואלביא דת"ק בביכורים מביאים ביכורים מעבר הירדן כיון שלא נטלו מעצמם (אעפ"י שאינו בגדר זבת חלב ודבש), וצ"ע.

כך כתב בכפתור ופרח (פרק מז) לגבי גבולות עבר הירדן: "מסתברא שסתם עבר הירדן לחכמים אינו בכלל עמוון ומואב. וכן מסתברא שנקרא עבר הירדן סתם, ארץ סיחון ועוג, מפני שהירדן על פניה למערב. והכתוב כשרוצה להזכירו מפרט אותו כמו שכתוב (דברים א, ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה. ויהיה אם כן עבר הירדן סתם ארץ סיחון ועוג.

"מסכת ידים גבי עמוון ומואב מעשרין (פ"ד מ"ג) פ' רבינו שמשון אין זה עמוון ומואב שטהרו בסיחון דארץ ישראל הוא, שאפילו תמצא לומר שלא כבשום עולי בבל, על כרחין שביעית נוהגת בו, כדתנן פרק מקום שנהגו (פסחים נב, ב) שלש ארצות לביעור, ועבר הירדן הוא ארץ סיחון ועוג, אלא בשאר ארץ עמוון ומואב שלא טיהרו בסיחון ולא נכבשו מעולם איירי..."

עולה שאף הר"ש במסכת ידים והכפ"פ סוברים שארץ סיחון ועוג היא חלק מעו"ב ואף אותן ארצות שטהרו בסיחון.

ומביא הכפ"פ עוד ראיות: "ירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ה) אמר ר' מונא כל עמא מדו שאין מעטרין את הבכורים מעמוון ומואב. אבל נוהג הוא בעבר הירדן דאמרינן מסכת בכורים פ"ק (משנה י) ר' יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר לירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש. פ' הר"ם ז"ל (בפיהמ"ש) אף על פי שאינה זבת חלב ודבש השם יתברך נתנה לנו ואפשר לנו לומר אשר נתת לי, ואין הלכה כרבי יוסי. ובחבור כתב ז"ל (הלכות ביכורים פ"ב ה"א) ומביאין בכורים מדבריהם מערי סיחון ועוג ומסוריא, שהקונה בסוריא כקונה בירושלם אבל לא מעמוון ומואב. ירושלמי (שם פ"א ה"ח) תני אשר נתת לי ה' ולא שנטלתי מעצמי. מה ביניהון, אמר ר' אבין חצי שבת מנשה לא נטלו מעצמן לפיכך מביאין וקורין, ומאן דאמר זבת חלב ודבש, אפ"י כן אינה זבת חלב ודבש.

"הרי לך שסתם עבר הירדן הוא ארץ סיחון ועוג, ואין צריך לומר ששם חייבין בחקי תרומות ומעשרות שהרי ארצנו ונחלתנו היא. עוד שנוהג שם שביעית ובכורים מה שאינו נוהג בעמוון ומואב. והנך רואה שבעמוון ומואב נוהג בהם תרומות ומעשרות וכל שכן בארץ האמורי שכבש אדוננו משה עליו השלום. וגם שהיא יותר סמוכה לארץ מזולתה מאותן שחייבות בתרומות ומעשרות. וחות יאיר מנאם יהושע בגבול ארץ ישראל. ועמוון ומואב הם לדרום סיחון ועוג וכמו שקדם".

ומבאר מה הם גבולות עבה"י המזרחי: "עכשו הוצרכנו לחפש מה הדבר שקורין רבותינו ז"ל ארץ עמוון ומואב, ומה הארץ שקורין לה ארץ סיחון ועוג, שהרי שמו חלוק בדיניהם בענין מצות התלויות בארץ.

"ונאמר מארנן עד הר חרמון הארצות הם כך. ארנן לדרום וחרמון לצפון, והם הקצוות. מארנן עד היבק חלק אחד, הוא כג' ימים, והוא למואב. היבק וארצו חלק אחר הבא אחריו שהוא כיום אחד וחצי, והוא לעמון. מארץ היבק עד חרמון חלק אחר שהוא כג' ימים, ובו הבשן והגולן והוא לעוג".

וכך העלה בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' קצח): "הנה נתבאר שארץ סיחון ועוג שוה היא לא"י למצותיה לענין חובת קרקע ואע"ג דאמרין דאין מעברין את השנה אלא ביהודה כדאיתא בפ"ק דסנהדרין לא מיעטו מזה עבר הירדן משום דח"ל היא שאפילו גליל מיעטו אלא משום דכתיב לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרשות שאתה דורש לא יהו אלא בשכנו של מקום וזה למצוה אבל לא לעכב דכל ארץ ישראל שוה היא כדאיתא בפרק בתרא דברכות (ס"ג ע"א ע"ש) וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות קדוש החדש (פי"ד הי"ב)".

הברכי יוסף (או"ח סי' תפט ס"ק ג) מסיק בתחילה: "אמנם יראה דלק"מ דלעולם עבר הירדן נכלל בארץ ישראל, אלא זימנין דמשכחת דבדרך השאלה קרי ליה ח"ל, כשינוייתא בתרא דמרן לספרי. והרמב"ם שם גבי ערי מקלט שפיר כתב אין ערי מקלט נוהגות אלא בארץ ישראל, דעבר הירדן נכלל בארץ ישראל. ולא הוצרך לפרש זה, דבסמוך הזכיר שלש דבעבר הירדן, אלמא ברישא דנקט ארץ ישראל הוא כולל לעבר הירדן גם כן. וגם מ"ש פרק י' גבי עגלה ערופה "וכן בעבר הירדן", כוונתו להורות לנו דעבר הירדן נכלל בארץ ישראל. וכך שיעור דבריו, אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל וכן בעבר הירדן לפי שגם הוא מכלל ארץ ישראל, וכו' וכדמשמע ממ"ש פ"ח גבי ערי מקלט. כן נראה לדחוק קצת בדברי הרמב"ם. וכן הרב לקח טוב פרשת עגלה ערופה (פר' שופטים, דף קסא ע"א) כתב לשון הרמב"ם. ובהא ל"ק מה שתמה מהריט"ץ על מה"ר גדליה הנז' והבאתיו לעיל. עלה בידינו שאין ראה מדברי מרן הנז' דפליג על הרדב"י. והרב פרשת דרכים כתב משם מרן דערי סיחון ועוג חייבות מן התורה בתרומות ומעשרות. ועמ"ש לקמן בס"ד".

והמשיך ודן באריכות האם מביאים עומר וביכורים ושתי הלחם מעבה"י.

מסקנות

עבר הירדן נחלק לשלשה חלקים:

הבשן (גולן) שהוא חלק מהארץ שהובטחה לאברהם אבינו והוא מארצות שבעה עמי כנען, ואעפ"כ לא יועד להתיישבות של עולי מצרים. והוא חייב בתרו"מ מן התורה וכן בשביעית, ואולי אין מביאים ממנו ביכורים עומר ושתי הלחם.

הגלעד וכל עמון ומואב שטהרו בסיחון אינם מארץ שבעה עממים אולם קדשו בכיבוש משה רבינו מה שנטל מסיחון, והם דינם כעבה"י וחייבים בתרו"מ ובשביעית.

וישנם עמון ומואב שלא נכבשו ע"י סיחון והם נקראים בפי חז"ל עמון ומואב וחייבים בתרו"מ בגלל קרבנתם לישראל וכדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית.

[1] לא מצויין בתורה (לפי מיעוט ידיעת) הגבול הדרומי של ממלכת עוג בבשן, ולפי הנראה הגבול הדרומי הוא הירמוך.

[2] רש"י (דברים ב, כ): "ארץ רפאים תחשב (=ארץ בני עמון) - ארץ רפאים נחשבת אף היא לפי שהרפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם".

רשב"ם (דברים ב, כ): "ארץ רפאים תחשב אף הוא - כמו רפאים שניתן לאברהם בין הבתרים שכתוב שם את החתי ואת הפרזי ואת הרפאים, אף היא נחשבת כרפאים ואע"פ כן נפלו לפניהם ונצחום וכל שכן שאתם תירשון.

"תחשב - אבל לא נקראת ארץ רפאים כי אם ממלכת עוג בבשן שכתוב בה לפנינו ההוא יקרא ארץ רפאים, כלומר הוא רפאים שנאמר בין הבתרים ולכך ירשום ישראל".